

Medienarrativer og forståelser af religion i den syriske diaspora

Nøgleord

diaspora; religiøs identitet; sekterisme; medienarrativer; Syrien

---

Resume Denne artikel undersøger, hvordan forståelsen og italesættelsen af spørgsmålet omkring religiøse tilhørsforhold kommer til udtryk i kontekst af konflikten i Syrien. Konflikten i Syrien har øget sekteriske skel og ekspliciteret sekteriske kløfter, og artiklen belyser, hvordan nogle diasporiske syreres syn på deres religiøse identitet har udviklet sig over tid og sted, både i forhold til konflikten udvikling og efter fysisk at være flyttet til Europa. Artiklen tager udgangspunkt i interviews og deltagerobservation med revolutionære syrere i Danmark, Sverige og Tyskland, som er indsamlet over de seneste to år. Formålet er at belyse religion fra syrernes eget perspektiv, hvilket tydeligvis påvirkes af interaktioner med medieindhold. Medier er vigtige aktører i konflikten, der både formidler og former forståelsen af udviklingen og fungerer som en sfære, hvor debat finder sted. Informanterne påpeger, hvordan politik og religion blandes sammen, og hvordan religion instrumentaliseres i kampen om narrativerne. I mindre grad belyses også den syriske stats narrativ i medierne, da det er en vigtig komponent i kampen om narrativerne. Informanterne i studiet refererer til de statslige medier som stiftere af de tiltagende dybe kløfter på tværs af sekter og ser sig selv som sekulære fortalere for antisekterisme. Artiklen viser, hvordan de diasporiske syrere taler om og oplever deres religiøse identitet i deres nye hverdagsliv, i deres nye stedlige kontekst og ikke mindst, hvordan de forholder sig til debatten om konflikten og de konkurrerende narrativer i medierne.

Denne artikel belyser, hvordan nogle syrere selv tolker og taler om, og undgår at tale om, deres religiøse identitet. På en konference for kvindelige aktivister i Tyskland i september 2019 erfarede jeg, hvordan tabuet omkring sekteriske tilhørsforhold stadig eksisterer. Jeg spurgte en ung kvinde, hvor hun er fra i Damaskus. Inden hun svarede, drejede hun hovedet og sikrede sig, at ingen kunne høre, at hun nævnte et kristent område i den syriske hovedstad. Jeg spurgte ind til, hvorfor det skulle hviskes.

Zenia Yonus, ph.d.-studerende ved Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet. Hendes ph.d.-afhandling er en del af projektet "Mediatized Diaspora: Contentious Politics Among Arab Media Users in Europe".

Hun svarede blot, at hun ikke havde lyst til, at andre skulle vide det, så de ikke dømmes hende på den baggrund. Det vidner om det kontrastfyldte forhold, som nogle syrere oplever, hvad religiøs identitet angår, imellem en politisk antisekterisme og en hverdagssekterisme, som opstår i mødet med andre fra Syrien.

Eftersom sekterisme kan anvendes til at beskrive processer omkring politiseringen af religiøse identiteter (Zarras 2019, 51), vil denne artikel se nærmere på, hvordan syrere i diaspora forstår og italesætter spørgsmål om sekteriske forskelle. Det belyses primært igennem samtaler med syrere, men jeg har også valgt at inddrage nogle eksempler fra syriske medier, der behandler emnet. Det er nyt, at det sekteriske spørgsmål overhovedet italesættes på offentligt tilgængelige platforme, hvilket er et resultat af det mere horisontale medielandskab, der kom frem efter opstandens start. Det betyder, at selvom de fleste medier opererer uden for Syrien, har flere syrere adgang til debatter om blandt andet religiøs identitet. Da forståelse og operationalisering af religion fordrer kendskab til konteksten, vil jeg kort først redegøre for den demografiske sammensætning i Syrien samt de politiske strukturer, som er opbygget omkring en sekterisk magtkonstruktion og et statsligt narrativ om religiøs enhed, den såkaldte syriske mosaik, som flere syrere i dette studie udfordrer.

Konflikten i Syrien har skabt en tiltagende polarisering mellem sunni- og shiamuslimer i hele regionen (Hinnebusch 2016, 121). Den syriske stat har i årtier prædikeret national enhed og promoveret ideen om den syriske mosaik af forskellige både etniske og religiøse grupper. Styret kan betragtes som en del af en geostrategisk og shiitisk blok, da den politiske elite, der har politisk indflydelse og magt, består af alawitter (Perthes 2004, 5). Derfor har religiøse tilhørsforhold været en vigtig komponent i styrets søgen efter legitimitet. Styret har alliancer med Iran og libanesiske Hizbullah samt shiitiske militser fra Irak og Afghanistan, som også har deltaget i den væbnede krig.

Syrien har længe været hjemsted for mange religiøse grupper: alawitter, ismailitter og shiamuslimer udgør ca. 13 % af den syriske befolkning. I Syrien er omkring 74 % sunnimuslimer, 10 % er kristne, og cirka 3 % er drusere, men disse identiteter er både tvetydige og flydende (CIA 2006, opdateret 2019). Alawitterne er en heterogen gruppe, men trods det eksisterer en samlende alawittisk kultur. De bindes sammen af deres religiøse identitet, men måske endnu mere af deres fælles fortid med undertrykkelse. En slags social klasse, som man fødes ind i, skri-

ver en person med alawittisk herkomst under pseudonymet Khudr, der ikke mener, at man kan tale om alawitter som en religiøs sekt, snarere som en gruppe baseret på noget "quasi-etnisk" (Khudr).

Alawitternes religion har længe været angrebet og mistænkeliggjort, og især har spørgsmålet om, hvorvidt alawitterne er rettroende muslimer forfulgt dem. Allerede omkring år 1317 udstedte den islamiske lærde Ibn Taymiyya tre fatwaer, der tillod muslimer at dræbe nusayrierne, som er et negativt kaldenavn til alawitter, hvis de ikke ville konvertere til islam, da deres religion blev betragtet som en "extrimist creed outside Islam" (Talhamy 2010, 175). I en meget senere forlængelse heraf i 2013, to år efter konflikten startede og på et tidspunkt, hvor islamiske grupper gjorde indtog i landet, sagde den prominente imam Yusuf al-Qaradawi fra Egypten, at nusayrierne er mere vantro end jøderne, idet han beskriver, hvordan de slår uskyldige ihjel (al qardaway 31.05.13 via YouTube). Det vidner om en årelang disputs, som udkommer i nye teknologiske udgaver, og denne voldsomme besked kan tilgås af arabisktalende mennesker verden over.

Konflikten forstås af flere analytikere som en sekterisk krig, hvor andre lægger vægt på de regionale og internationale politiske alliancer og afskriver religion som primus motor for konflikten. En tredje måde at læse konflikten på er ved at kigge på den politiske økonomi, som handler om fordeling af goder og statens ageren over for befolkningen i den henseende, som blandt andre Raymond Hinnebusch og Bassam Haddad gør. Haddad skriver: "Though sectarianism is certainly a part of the glue, it is not the sole cause" (Haddad 2012(b), 88). Haddad skriver videre, at de forklaringsmodeller, der er opstået, har været af for sekterisk karakter. Han kritiserer Patrick Seale og Nikolaos Van Dam for at være for fokuserede på sekterisme i forsøget på at forklare den syriske situation (ibid., 113).

Uanset hvordan man analyserer årsagsvirkninger, har religion siden opstandens start været et tema, de fleste har forholdt sig til. Man kan altså ikke underkende vigtigheden af de sekteriske skel, eftersom de blev et spørgsmål om beskyttelse og sikkerhed i krigen. Mange afhoppere fra militæret er sunnier, og det betyder, at hæren nu i endnu højere grad er repræsenteret af alawitter end hidtil. Desuden er alawitter en stor del af efterretningstjenesten i landet. Det at være eller ikke at være alawit er blevet et væsentligt spørgsmål, ikke mindst et spørgsmål om sik-

kerhed (Goldsmith 2018, 143). Hafez al-Assad var nødt til at vise, at han var en troende muslim, ligesom også Bashar al-Assad gennem sine taler og medieoptrædener fra fredagsbønner forsøger at opretholde denne diskurs. Minoriteter, og specielt de religiøse, har derfor altid været en vigtig faktor i narrativet om den syriske mosaik. Italesættelsen af religiøse tilhørsforhold er dog blevet mere eksplicit efter opstandens start, også i kraft af medienarrativerne.

En syrisk kvindelig aktivist med alawittisk baggrund, bosat i Berlin, beskriver den instrumentalisering af religion, som anvendes til politisk organisering af samfundet. Hun beskriver det paradoksale i, at denne organisering sker ud fra "principper om tolerance og retfærdighed gennem radikale normer og traditioner, der er kommet til at styre samfundet og opdele det i sekterske termer". At anvende religion som politisk værktøj er dog ikke et nyt fænomen i Syrien. Lina Khatib beskrev det øgede fokus for den syriske stat på religion som "islamization from above" som en socialpolitik, der skulle skabe legitimitet til den voksende religiøse sektor og dermed det syriske lederskab (Khatib 2011, 114). Denne islamisering af styret, og af alawitterne specielt, har udmøntet sig i et strømnetet narrativ om antisektarisme i syriske statsmedier, først og fremmest orkestreret gennem nationale symboler og naturligvis en allestedsnærværende trussel om borgerkrig, som man så det i Libanon fra 1975-1990. Styret i Syrien positionerer sig selv som garant for sikkerhed og stabilitet, og militærets kamp mod såkaldte "bakterier" er for at beskytte alle syriske borgere. Den ideologiske infrastruktur og en direkte trussel om vold, hvis man åbenlyst ikke godtager de statslige symboler, har ledt syrere til i årerække at "acting as if", som Lisa Wedeen beskriver det i bogen *Ambiguities of Domination* (1999). Wedeen beskriver den sociale kontrol, som siver ned blandt almindelige mennesker i tiden under Hafez al-Assad. Den sociale kontrol og det indirekte forbud mod at tale om fx alawisme skal ses som en politisk fabrikeret konstruktion, som, ligesom frygten for at ytre sig, manifesterer sig i mennesker som en sociopolitisk forståelse af sekter som en faktor at måle identitet ud fra.

Dataindsamling og metodiske overvejelser

Artiklen bygger på interviews med syrere med forskellige baggrunde, men overvejende mennesker, der ikke følger den religiøse praksis, de er født ind i. De er primært sekulære, og flere tager direkte afstand fra deres religiøse ophav. Flere med religiøs minoritetsbaggrund taler mere om religion end folk med sunnimuslimsk oprindelse, hvilket vidner om, at segregeringen også inden opstanden føltes stærkere blandt minoriteterne. Gruppen af informanter kan bruges til at belyse, men ikke generalisere, hvordan veluddannede oppositionsfolk forholder sig til det sekteriske element både i og før konflikten.

Jeg har udført semistrukturerede interviews med 37 syriskfødte personer, som efter 2011 har været bosat i Danmark, Sverige eller Tyskland. Jeg har ikke spurgt direkte ind til deres religiøse tilhørsforhold i interviewet, så materialet her er opstået på baggrund af informanternes egne initiativer i samtaler før, under eller efter selve interviewet. De identificerer sig alle som værende i opposition til styret og har både før og efter opstandens start anset Syrien som et diktatur. Af sikkerhedsmæssige årsager er alle anonymiseret.

Religiøs identitet er ikke det mest centrale blandt de primært venstreorienterede oppositionsfolk, jeg har interviewet. Når jeg alligevel har valgt at beskrive emnet, er det for at vise, hvordan denne gruppe syrere italesætter deres religiøse identitet. En pointe i den forbindelse er, at der i vores samtaler ikke har været lagt vægt på at analysere eller forklare fremkomsten af væbnede islamister i Syrien. Fokus har derimod været på, hvordan de oplever religion som en del af deres identitet i diaspora. Jeg forsøger altså at gribe en flygtig diskussion, som finder sted blandt mennesker og også via medier. Formålet er metodisk at kunne skabe et billede af, hvordan syriske oppositionsfolk italesætter og diskuterer emner, som forbindes med forskelle religiøse retninger. Flere har været kommunister, og nogle få identificerer sig som ateister.

Jeg har i denne artikel valgt at inddrage mest materiale fra interviews med mennesker med religiøs minoritetsbaggrund af to grunde. Den første er, at de synes at være mere optaget af den religiøse del af deres identitet, eftersom de allerede i Syrien tilhørte en minoritetsgruppe. Den anden grund er, at det er interessant at se, hvordan man nu i højere grad taler om de sekteriske forskelle. Det har længe været forbudt både ved lov og soci-

al kodeks at tale om forskellene inden for Syriens grænser. Derudover har jeg valgt at angive den religiøse identitet ved hver informant, som trosmæssigt definerer den gruppe eller det miljø, vedkommende er født ind i, uanset om den forstås som primordial eller konstrueret af informanten. Denne angivelse signalerer ikke nødvendigvis, at den interviewede praktiserer eller identificerer sig med trosretningen, men bruges udelukkende til at vise forskelle og ligheder.

Af loyalitet over for informanternes egne forståelser og følelser vil jeg her pointere, at jeg skriver om religion for at kunne udfolde de analytiske aspekter, hvad angår kontekster som tid og geografi samt sociale, politiske og religiøse bånd. I flere interview-situationer har informanterne først fortalt mig langt inde i interviewet, eller efter optageren er slukket, hvilket religiøst tilhørsforhold de har. Jeg har ikke udvalgt informanter på baggrund af deres religiøse tilhørsforhold, men jeg har alligevel flere af de større minoritetsgrupper repræsenteret: sunni, (ortodokse) kristne, alawitter og ismailitter. Desuden er også forskellige etniciteter repræsenteret: kurdere, palæstinensere og drusere. En kristen mand sagde: "Lad være med at tale om religion med folk fra Syrien, lad dem føle sig trygge. For mange er det et meget følsomt emne." Spørgsmålet om religion i en voldelig konflikt er meget følsomt, og derfor skal artiklen ses som et indblik i dynamikker og ikke som hverken forklaringsmodel eller en politisk læsning af konflikten som værende udelukkende sekterisk.

Sekterisme som social konstruktion

Sekterisme er kompliceret begreb, som kræver mange kontekster. Det forstås i denne artikel som en diskursiv praksis, et socialt fænomen og en politisk orden, som således repræsenterer enheder af narrativer og identitetskonstruktioner (Zecca 2018, 36). Denne kognitive tilgang fordrer, at man ikke anser forskellige grupper som enheder, men som "collective cultural representations, as widely shared ways of seeing, thinking, parsing social experience and interpreting the social world" (Brubaker, Loveman, Stamatov 2005, 15). I den sociale proces omkring identitet spiller også medierepræsentationer en stor rolle i udformningen af identiteter.

Sekterisme er ifølge Makdisi en proces, hvor religiøs identitet bliver politiseret i en kamp om magten (2008, 559). Sekteris-

me betegner spændingen mellem religiøse grupper, og forståelsen og konceptualiseringen af begrebet "sekt" i mellemøstlige sammenhænge er blevet anklaget for ofte at have en orientalistisk tilgang, hvor man læser det politiske felt gennem et kulturelt filter. Man taler i forskningen om en instrumental og en primordial tilgang til, hvor de substansielle identiteter stammer fra. Sekterisme forstås her instrumentalt som en social konstruktion og ikke som noget medfødt eller primordiale (Valbjørn 2019). Joanne Randa Nucho fokuserer på hverdagssekterisme i statslige narrativer i Libanon. Hun beskriver det sekteriske som en "dynamisk identitet":

Everyday sectarianism is about the ways that identity shapes interactions in everyday life, but it is a dynamic identity that itself is necessarily shaped by the political-sectarian structures, discourses, and practices of Lebanese state institutions and local municipal governments (2016, 4).

Der er altså tale om en politisk infrastruktur og de dertil knyttede diskursive praksisser. Andreas Schmoeller beskriver i sit studie blandt kristne syrere i Østrig, at "religion is a strong marker, providing a framework for self-interpretation in a period of change and/or disruption" (2016, 1). Han beskriver oprud som erfaring med at måtte flygte. Han pointerer, hvordan det religiøse spørgsmål i høj grad påvirker minoriteter, en pointe, som bekræftes i mit feltarbejde. Det er vigtigt at have for øje, hvordan "det sekteriske kort" spilles (Valbjørn 2019, 23), samt hvordan dette spil forstås blandt syrerne selv.

Italesættelse og forhandlinger af identitet via medier

Man har inden for diasporastudier længe undersøgt processer omkring identitetsdannelse, men det, der er særligt kendetegnende for syriske diasporagrupper, er den høje grad af medialisering. Konflikten i Syrien er beskrevet som den mest mediedækkede konflikt nogensinde (Lynch et al., 2014), og folk indgår i mange online fællesskaber, hvor identitet også forhandles og udvikles. Menneskers virkelighed, deres sociale verden, er konstrueret gennem relationelle interaktioner og i høj grad også fortællinger i massemedier.

Denne artikel ser medier som en kultur, hvor menneskers fortolkning af deres væren i verden påvirker, og påvirkes af, hverdagslivets mediepraksis. Medier er en integreret del af menneskers hverdag, specielt for mennesker i opbrud med familie og venner spredt. Thomas Fibiger påpeger i sin undersøgelse af sekterisme blandt folk i Bahrain og Kuwait (Fibiger 2018, 2), at sekterisme optræder i hverdagen som et system, en social konstruktion, som folk kategoriserer efter, men samtidig er dybt kritiske over for. Denne dobbeltydighed mellem hverdagssekterisme og antisekterisme ses også i medierede diskurser og blandt syrere. Fibiger tilføjer et element, han kalder *non-entrepreneur*, som han beskriver som “how ordinary people live, understand and reproduce sectarian dichotomies, imaginaries and narratives in their everyday lives” (Fibiger 2018, 303). Han fremhæver, hvordan sekterisme skabes nedefra og ikke blot via ledere eller politiske magthavere. Det kan tolkes som den internalisering, der beskrives af Valbjørn, hvor de sekteriske skel praktiseres i hverdagssammenhæng.

Jeg vil netop udforske de sekteriske praksisser i syrernes hverdagsliv, som bygger på deres egne erfaringer og antagelser, efter ankomst til Europa. Andreas Schmoeller beskriver, hvordan identitetskonstruktionen ofte relaterer sig til det sekteriske spørgsmål: “In most cases, post-flight identity as a matter of ‘translocational’ positioning is constructed within the framework of sectarianism” (2016, 1). Man kan fx ikke som syrer sige, at man er ateist uden at blive spurgt, om man er kristen eller sunnitisk ateist. Religion er altså en stærk identitetsmarkør. Det translokale handler dog ikke udelukkende om religion, men også om by, lokalområde, nabolag og familiære relationer. Identiteter bliver konstant genforhandlet, eftersom følelser og opfattelse ændrer sig og gør identiteter flydende (Zarras 2019, 51). Hvordan menneskers identiteter og tilhørsforhold påvirkes, skabes og genskabes afhænger af flere faktorer: erfaringer fra Syrien, herunder også dem, der overføres via medier, livet i diaspora, og hvilken agens, de føler, de har.

En journalist med sunnimuslimsk baggrund bosat i Malmø forklarer, hvordan han efter ankomst til Sverige tænker på konflikten i mindre sekteriske termer:

Jeg tror, at det er diskussionerne med svenskerne, diskussioner og læsninger og så videre, og at være væk fra den direkte konflikt, være væk fra nogen, der taler den

alawittiske dialekt, eller den kystaccent, den nedladende og skræmmende tone, der desværre for det meste bruges af alawitter. Så at være væk fra det lidt har måske lettet den følelse inden i mig. Jeg ser mennesker her, der ser på det som en meget sekterisk ting, og de er pro-ISIS, og de er pro-Nusra og så videre. Og da New Zealand-angrebet skete, var de selvfølgelig imod korsfarere og imod de kristne og så videre. De er stadig meget polariserede.

Han beskriver, at det at være flyttet væk fra Syrien og artikulationerne om sekteriske skel har fået ham til at anskue konflikten i mindre sekteriske termer.

Udover det at have flyttet sig fysisk, kæmper mange med kun at have én identitet i deres nye hverdagsliv: flygtning. De ser det som en identitet, de pådattes udefra og ikke kan ryste af sig. En ung mand bosat i Danmark siger: "Jeg er ikke bare en flygtning, jeg er et menneske". Udtalelsen flugter med en transnational mediekampagne med titlen "jeg er flygtning, jeg er menneske", som tilsigter at give fylde og nuancer til den noget ensidige masse af "flygtninge" i europæiske medier. Problemerne, identitetskriserne og eksilstressen vil jeg ikke gå dybere ind i her (se Yonus 2020), men blot fremhæve, at det nye politiske landskab, syrerne nu befinder sig i, også spiller ind i deres forståelse af verden omkring dem. Erfaringer og mødet med europæisk politik, som direkte påvirker syreres nye hverdagsliv, former identitetsprocesserne. Salwa Ismail skriver: "... the sectarian divisions running through the population are grounded in the materiality of political and spatial processes of sectarianisation rather than being the expression of doctrinal discourses" (2018, 192). Dette møde med politik gælder både Syrien og deres nuværende værtsland.

Ismail har beskrevet den politiske sekterisme ved blandt andet at kigge på segregation i Damaskus, hvor de militære alawittiske områder findes i en ring rundt om byen (ibid.). Med andre ord, så har det syriske styre opdelt folk for også at kunne kontrollere menneskers fysiske færden, herunder bevægelsesfriheden for oppositionsfolk (ibid., 191). Hun beskriver også, hvordan både militæret og efterretningstjenesten er repræsenteret af folk med alawittisk baggrund, og hun kalder styret et "civil war regime", som gennem årtier har opbygget både stat og byer med henblik på at bibeholde magt (ibid.). Hun påpeger dog, at også

... economic and regional variables, as well as cultural

divisions, certainly played an important role in the socio-spatial organization of cities like Damascus, Homs, Latakiyya and Tartous, but their political investment by the regime entrenched their sectarianisation (ibid., 192).

For de diasporiske syrere spiller erfaringerne med segregering i Syrien og den religion, de er født ind i, tilsyneladende en mindre rolle, efter de har forladt Syrien. Dog bliver religion tydelig, så snart de interagerer med andre syrere, endda med mig, som har et indblik i den sociale sammensætning af folk i Syrien.

Medierne, og specielt de sociale, spiller en stor rolle i, hvordan identiteter udtrykkes og mærkes, især fordi de fleste ikke føler sig stærkt tilknyttet til deres nye land. Jeg vil i det følgende beskrive det empiriske materiale, som artiklen bygger på, samt refleksioner omkring overhovedet at skrive om religion blandt antisekteriske, venstreorienterede oppositionsaktivister. Fordi medier spiller en stor rolle i menneskers forståelse af verden omkring dem, vil jeg først beskrive udviklingerne i medielandskabet, som har givet større rum til italesættelse af religiøse og politiske emner.

Medielandskabet før og efter opstandens start

Inden opstandens start havde man i Syrien syv satellitkanaler, syv radiostationer og to jordbaserede kanaler. Der eksisterede kun et nyhedsbureau: Syrian Arab News Agency (SANA). Der fandtes få private medier, og oppositionsmedier var bandlyst. Det var et topstyret og ensformigt medielandskab karakteriseret ved narrativer omkring præsidentkult, national enhed, socialisme og truslen om fanatisk islamisme. Medier var og er ikke en fjerde statsmagt, som de ofte beskrives i Vesten (Rugh 2004; Sakr 2007). Medierne var blottet for politisk debat og kritik af statslige figurer og specielt præsidenten.

Iløbet af opstanden har medielandskabet i Syrien gennemgået store forandringer. De vigtigste aktører har været borgerjournalister i Syrien, diasporanetværk og medieinitiativer samt naturligvis de større medieinstitutioner som fx al-Jazeera. Mediemiljøet er blevet mere åbent, og mange nye medieinitiativer er kommet til, fx Aleppo Today, Enab Baladi, Syria TV og radiostationerne Souriali og Radio Fresh.

Trods det at mediemiljøet er blevet mindre topstyret, er frygten for vold og fængsling steget markant igen de seneste år.

Oppositionsmedierne, som primært er fra diasporamiljøerne i Europa, Tyrkiet og Golfen, består af såkaldte transnationale netværk, som især bruger Facebook og YouTube til at dokumentere hændelser i Syrien. Eksempler på grupper på Facebook er Syrian Revolution Network, Shaam News Network, Syrian Archive, Syria Breaking og Syria Today. De mange nye medier og nye muligheder for hurtig og billig spredning af nyheder på tværs af grænser har skabt et medielandskab, hvor manipulation af information er udbredt, og hvor verificering har været meget problematisk. Fremkomsten af borgerjournalister, da udenlandske journalister blev nægtet adgang til Syrien, har også resulteret i en manglende professionel dækning af konflikten inde i landet. Der er så meget materiale til rådighed, at det kan være svært at overskue og gennemskue konteksten omkring fx en video på YouTube som beskrevet af blandt andre Josepha Wessels (2015) og Donatella Della Ratta (2017).

Studier viser, at sociale medier også har skabt afgrænsede cirkler af informationsudveksling: Dækningen bliver hurtigt polariseret i pro- og anti-Assad-narrativer, og information deles mestendels i ekkokamre, hvor man søger og får information fra folk, man deler holdninger med, som politologen Marc Lynch og andre har påpeget i et studie af den syriske Twitter-sfære (Lynch et al. 2015). Desuden anvender styret i Syrien de nye mediers mulighed for både hacking og phishing med fx Syrian Electronic Army og for udvikling af overvågningsteknikker. Den øgede digitale overvågning, som Dana Moss (2018) kalder "networked authoritarianism", samt den voksende fængselsindustri har taget pusten fra den politiske opposition. En mand med kurdisk baggrund bosat i Malmø forklarer, hvordan man end ikke tør sige ordet "situation" (wada') længere, når man taler med venner og familie, som er i Syrien. Flere andre beskriver også, hvordan frygten er øget, i takt med at direkte kamphandlinger aftog, og styret mere målrettet går efter at opretholde status quo efter at have genvundet mange områder.

I det følgende vendes blikket mod, hvordan de syrere, jeg har talt med, forstår og analyserer statens strategiske anvendelse af religion som politisk værktøj.

Antisekteriske bevægelser blandt sekulære aktivister

I den syriske konflikt høres budskabet “vi er alle syrere mod sekterisme” eller “et, et, et, det syriske folk er et”. Det har været slogans ved demonstrationer, som er transmitteret gennem videoer på YouTube eller transnationale kampagner. En kendt mediefigur er “revolutionens sangfugl”, Abdel Baset al-Sarout fra Homs¹, som tidligt sås lede demonstrationer med sang side om side med den alawittiske skuespiller Fadwa Suleiman og den kristne youtuber Basel al-Shahade (Syria TV) som et bevis på, at folket står sammen (Zaman al-Wasl). I den virtuelle kamp om narrativer dominerer den antisekteriske fortælling både i oppositionen, i pro-Assad-lejre og blandt de “grå”, som svinger imellem ønsker om politisk forandring og angsten for tab af stabilitet (Wedeen 2019, 22).

Blandt oppositionsaktivister, som er fokus her, er det svært at sige, hvilket type af opgør med sekterisme, der er tale om: anti- eller multisekterisme eller noget tredje. Fælles for disse opgør er, at konflikten forstås som en kamp mellem et illegitimt styre og det syriske folk; et styre, som har sprunget en sekterisk bombe allerede tidligt i opstanden. Kløften er mellem folket og styret, ikke mellem sekter. Siden 2011 har der i Syrien været antisekteriske bevægelser og dogmer i spil som svar på det, som for oppositionsfolk var en sekteriske krigsførelse fra styrets side. Det vidner om en form for tilhørsforhold, som er knyttet primært til nationen og ikke en bestemt religion (Valbjørn 2020, 15). Som Valbjørn (2020) viser, er antisekterisme lige så broget som selve forståelsen af sekterisme. Alle former for opgør med sekterisme, beskrives under termen “de-sectariniazation” (Mabon 2020, 3). Valbjørn udpensler disse bevægelser som “anti/counter/post/trans/cross/non/multi-sectarianism” (Valbjørn 2020, 13), og Mabon (2020) skriver om identiteter, der kan være “post-sectarianism”, “antisectarianism” or “trans-sectarianism” (2020, 2). En fællesnævner er, at opgøret med sekterisme er drevet af mennesker som nogle af dem, der er repræsenteret her. Det er mennesker, der ønsker at decentralisere sekterisme i den større sags tjeneste: frihed fra en diktatorisk stat, der voldeligt holder folket fanget, både i symbolsk og bogstavelig forstand, og ikke mindst er fortalere for sekulære værdier. Sekularisme kan dog være lige så dogmatisk som sekterisme, også bygget på myter såsom frihed (Sheikh 2012, 389; Gunning og Jackson 2011,

1. For mere om Abdel Baset al-Sarout se Yonus (2021) i Babylon “Bulbul al-thawra: revolutionens sangfugl” (ikke udgivet endnu).

389). Ligeledes er det vigtigt at anvende folks egne anvendelser og forståelser af begreberne i dagligdagen (Sheikh 2012, 373), både for at undgå at bruge dem som noget primordialt og for metodisk at inddrage folks egen italesættelse og forståelse af dem. De mange måder at gøre op med sekterisme, som opfattes primært som noget negativt, kommer sig af, at det er svært at beskrive, hvad sekterisme egentlig er (Valbjørn 2020, 13).

Man bliver nødt til at overveje, hvad religion eller religiøsitet rent faktisk betyder, og selvom de fleste informanter ikke ser sig selv som troende, er de stadig født ind i en kontekst, som har præget dem. Religion ses her som speech act (Sheikh 2012, 366) eller som diskursiv praksis. Fokus er på folks opførsel, og hvordan sekterisme kan ses som “a soft power of persuasion and justification or as a strategic asset” (ibid., 379). Sheikh beskriver sekterisme i forbindelse med sikkerhed og trusler fra islamisme, men her handler det om internaliserede trusler om ikke at “passe ind”. Sikkerheden indfries ved at undgå at tale om emnet eller først åbne op, når der er opbygget tillid til mig som udenforstående. Jeg undersøger, hvordan denne magtstruktur og de kulturelle praksisser forbundet hermed migrerer som “the causality between words and actions” (ibid., 379), og hvordan dette kommer til udtryk. Derfor er det syriske styres ideologiske og mediestrategiske inddraget i begrænset omfang i artiklen for at beskrive konteksten: hvilken forståelse af og omkring sekterisme, gøres der op imod.

Spørgsmålet om, hvad man overhovedet skal kalde konflikten i Syrien, er en del af den diskursive praksis (Bartolomei 2018, 224). I narrativerne blandt sekulære oppositionsaktivister tales der stadig om, at konflikten er en revolution: et folk mod et illegitimt og brutalt styre. Trods eskaleringen af vold, som også har religiøst islæt, holder de fast i, at det er en revolution. En revolution kræver mange ofre, som man har set historisk. Når jeg i interviews har spurgt ind til, hvad mine informanter vil kalde situationen i Syrien, svarer flere, at det stadig er en revolution: et korrump styre i kamp mod befolkningen. Flere taler om magtspeillet i regionen i politiske termer, hvor andre nævner det sekteriske spørgsmål. En del har som sagt også talt om, hvordan styret selv har skabt det sekteriske element for at beholde magten og vende grupper imod hinanden.

En falsk mosaik

Flere informanter beskriver, hvordan de altid har følt en vis segregering i det syriske samfund, selvom det har været tabu at tale om. En midaldrende mandlig journalist og filmproducent med sunnimuslimsk oprindelse fra Damaskus, nu bosat i Berlin, forklarer, hvordan der for ham at se var *ta'iyush*²: Man levede side om side, men der var begrænset grad af integration sekterne imellem, hvorfor man sjældent fandt ægteskaber på tværs af sekteriske forhold. Han fortæller, at der var harmoni, men trods alt en vis distance, når det kom til noget så seriøst som indgåelse af aftaler familier imellem. En kvinde med ismailibaggrund, nu bosat i Malmø, fortæller, hvordan hun i sin hjemby Tartous altid følte sig som en del af en minoritet. Hun beskriver, at Tartous var meget segregeret, helt ned på lokalplan: et nabolag til den gruppe, et til den og et til den. Hun fortæller mig desuden, som flere andre, først om, at hun har ismailittiske rødder, efter interviewet er slut. En, der derimod talte åbent og direkte om sit forhold til religion, er en ung kristen mand, bosat i Berlin:

Jeg tænker, at mosaikken var falsk. Ja, vi havde trods alt muslimske venner. Selv mine forældre og alle andre. Vi havde virkelig en blanding, blandede os med hinanden, men min opfattelse var, at når hver enkelt kom hjem, ville han bare tale om, hvor dårlig den anden er. Eller måske, hvordan vi er bedre. Jeg er kristen, så jeg følte altid, at der var sekter. Måske var det blandt os, som kristne måske, det ved jeg ikke. Vi har forskellige navne for hver gruppe, for fx muslimer: *shamouti*, og det er dybest set sproget for de mennesker, der arbejdede med guld i Bab Touma. Når jeg var sammen med mine venner jokede vi med, at den og den er *shamouti*. Og for druserne: *ahfori*. Alawitterne, de har mange forskellige navne. En af dem er *onwi*. Det kommer fra arabisk 'ala og wi³; onwi. Og det må siges at være sekterisme i sin kerne. Han stadfæster dermed, at billedet af Syrien som en fredfyldt mosaik er en falsk konstruktion.

2. Sameksistens

3. På arabisk hedder en alawit 'alawi. 'Ala betyder isoleret set "på", "on" på engelsk, og sættes sammen med det arabiske -wi i 'alawi.

Så hvad er sekterisme fra syrernes eget synspunkt: segregering, mangel på blandede ægteskaber, eller at man har specifik sprogbrug til at beskrive og latterliggøre hinanden bag ryggen? Det findes der ikke noget entydigt svar på, men den sekteriske iden-

titet skal forstås i en sociopolitisk kontekst (Haddad 2011, 48). Der kommer et ekstra lag på, når det sociale fabrika forflyttes, som det er tilfældet med syrere, der er flygtet til Europa. Her befinder de sig i en ny kontekst, hvor religion generelt har mindre betydning socialt set end den har i Syrien, uanset hvilken baggrund, man kommer fra, og hvordan man relaterer til den. Flere har, som beskrevet, både direkte og indirekte taget afstand fra deres identitet som værende fx alawit eller druser. For mange var der og eksisterer stadig et antisekterisk narrativ i protestbevægelserne. På den måde har både styret og oppositionerne et antisekterisk narrativ. Enrico Bartolomei skriver: "Sectarian framings have been employed by rival forces to mobilize populations or specific groups according to their perceived or real national, ethnic, cultural, or religious differences" (Bartolomei 2018, 223). Hermed mener han, at uanset oprindelsen og grupperingerne, så bliver den sekteriske framing anvendt på begge sider af konflikten. Han beskriver også, hvordan staten har anvendt sekteriske forskelle som et redskab i bevarelsen af magten og økonomisk vinding, og hvordan aktivister forsøgte at skabe identiteter på tværs af sekteriske skel (Bartolomei 2018, 223)

Diskursive praksisser spiller en stor rolle for, hvordan folk forstår konflikten, hvordan de forholder sig til konflikten og endda, hvordan de handler. Både statslige og ikkestatslige aktører har i en syrisk kontekst kæmpet for legitimitet og specielt på oppositionssiden retten til at repræsentere. Flere beskriver, hvordan det sekteriske blev italesat af staten gennem en tale af Bashar al-Assads spindoktor, Buthayna Shaaban, tidligt i opstanden. Hun beskriver de fremmede elementer, eller bakterier, som de blev kaldt, der gør indtog. Den retorik er langt fra ny, men fik større betydning i takt med, at landet sank ned i både voldelig og økonomisk krise. En sunnimuslimsk kvinde, bosat i Malmø, beskriver, hvordan hun så videoen med Buthayna Shaaban på en syrisk tv-kanal sammen med sin far, og at hun aldrig vil glemme det øjeblik, hvor det sekteriske blev så tydeligt. Buthayna Shaaban beskriver, hvordan fremmede mennesker, ikke-syrere, i landet startede en sekterisk konflikt, lang tid inden de islamiske grupper var på slagmarken i Syrien. Det var ikke nyt i og for sig, eftersom der allerede under Hafez al-Assad blev opildnet til frygt for de fanatiske islamister, men flere syrere i dette studium har beskrevet den video som det første hovedpunkt i italesættelsen og senere mobiliseringen og væbningen af konflikten. Der er i denne forståelse fra syrernes perspektiv

tale om et styre, der åbner op for en begyndende borgerkrig og endda aktivt opdanner til det for at beskytte deres position. Den unge kristne aktivist fra Berlin beskriver det således:

Det var sådan i begyndelsen – som alle andre var vi imod regimet. Alle sammen. Det betød ikke noget, hvor du kom fra, hvilken klasse du kom fra. Jeg havde en følelse af, at 90 % af befolkningen omkring mig alle var imod, hvilket jeg også tror gjorde, at regimet begyndte at slå så hårdt ned for at legitimere sig selv. De havde brug for, at nogen skød på dem for at forsvare, at de skød på andre. Så jeg tror også, det er derfor, vi hører historier om, at regimet gav dem våben i kampen for at legitimere sig selv. Og så senere al-Nusra og derefter ISIS. Det var Bashar al-Assad, som lukkede dem, som var blevet anklaget for at sympatisere med Det Muslimske Broderskab, ud af fængslerne. Han lod alle gå ud af fængslet. Så... det er trods alt regimets skyld. Han lukkede dem ud for at legitimere sig selv.

Der beskrives her både ideologiske og pragmatiske processer, hvorved styret selv har skabt det, som Bartolomei kalder en sekterisk magtdiskurs (Bartolomei 2018, 224). Citatet peger også på spørgsmålet om legitimitet, og som en ældre kvindelig jurist istemmer, så handlede det ikke blot om legitimitet i forhold til den syriske befolkning, men også om at skabe et narrativ om terrorisme, som skulle bruges til at få sympati fra vestlige magter:

Buthayna [Shaaban] beskrev det, der skete, som en sekterisk krig. Den syriske udenrigsminister Waled Almualllem sagde, at det var en international sammensværgelse mod Syrien. Han sagde, at Europa sendte terrorister. Og dette ord, terrorisme, skabte, hvad der sker i Syrien. Det er dem [styret], der virkelig skabte terrorisme, og det kaster lange skygger på dem.

Flere af de adspurgte syrere er altså enige om, hvordan styret har anvendt religion til at legitimere sig selv både nationalt og internationalt. I det følgende vil jeg beskrive, hvordan religiøs identitet kommer til udtryk i en ny kontekst.

Sekterisme i den syriske radiostation SouriaLi

Diskussionen om sekterisme har også været at finde i syriske oppositionsmedier. Radiostationen SouriaLi⁴ har i flere omgange sat fokus på sekterisme, hvor syrere selv diskuterer deres forhold til det sekteriske spørgsmål. SouriaLi har haft udsendelser som direkte taler om sekterisme i programmerne “Er du sekterisk?” (29.01.15), “Menneskelig, patriotisk, nationalistisk” (17.08.19) og “Interkontinental ballistisk missil” [strategisk masseødelæggelsesvåben] (05.11.19).

Jeg har valgt at tage fat i det nyeste program fra november 2019 for at vise, hvordan emnet italesættes, og fordi programmet indeholder overvejelser omkring, hvad der sker i diaspora. Titlen på programmet, som er en del af serien “Fra et liv til et andet (*min sīra la sīra*)”, referer også til de strategiske opdelinger, som staten har anvendt. Den beskrivende tekst til programmet lyder: “Om opdelingerne i samfundet, baseret på klasser, sekteriske og etniske skel, som har hersket i Syrien i mange år, hvor det var forbudt, at vi talte om det ... hvor er vi nu, når vi alle er i andre lande?” (SouriaLi 05.11.19). Der er to værter, en mand og en kvinde. I indledningen siger den kvindelige vært, at de opdelinger ikke længere bare er til stede i Syrien, men er flyttet “med os til asyllandene”. Manden tilføjer, at skellene er større end blot at være en del af støtterne eller oppositionen. “Kom med os på denne rejse i et emne, vi ikke taler meget om, men som er nødvendigt at italesætte.” De beskriver, hvordan den lokale lovgivning i Syrien samt Ba’ath-partiet er det største bevis på, at folk ikke er integreret med hinanden. “Vi gemte os og talte om mosaikken.” Den syriske mosaik beskrives som forskønnende eller idealiserende og som en medieskabt løgn for at dække over manglende rettigheder. I den forbindelse nævnes spørgsmålet om det kurdiske mindretal i Syrien, som et eksempel på en konflikt, der i den grad er blusset op under opstanden. “Vi har alle levet under den samme racisme i diktatorstaten.” De taler om racismen mellem byerne Aleppo og Damaskus og mellem land og by. De taler også om opdelinger af minoriteter og majoritet. Al-Assad-styrets strategi var opdeling på opdeling på opdeling. “Vi troede på, at folket er et.” De beskriver, hvordan der i en europæisk kontekst kommer nye ting til, som om man kom over Middelhavet eller ej, hvor meget man får i udbetaling, om skolen er gratis etc. Hele skylden skal altså ikke lægges på det syriske styre, men opdelingerne følger med og tager anden

4. Det er en online radio, der startede i 2012 og sendes via SoundCloud fra Damaskus, Jordan og europæiske byer. Det er et uafhængigt medie, der kommunikerer på syrisk dialekt. Visionen bag stationen er at skabe et aktivt syrisk civilsamfund og motivere samfundsdebat om spørgsmål, man ikke tidligere kunne tale om, såsom retssikkerhed, retfærdighed, frihed, menneskerettigheder – også kvinders og børns - samt spørgsmål om etablering af fred i landet. Navnet Souriali er et ordspil, som blander ordene for mit Syrien og surrealistisk med henvisning til situationen i landet.

form. Selvom det syriske styre har vist sig modstandsdygtigt og stadig bruger samme retorik i forbindelse med religion, har det fået en anden genklang i syrere, selv i dem, som har flyttet sig fysisk til Europa. Tabuet eksisterer dog endnu.

En syrisk journalist fra Hama, nu bosat i Berlin, fremførte i en samtale jeg havde med ham, tre lag i tanken om religiøs identitet i en syrisk kontekst: 1) *qawmiyya* (nationalisme, det at være fra en bestemt gruppe, der er drevet af politiske ideologier. Naturligvis også syrisk nationalisme, 2) *ta'ifiyye* (sektarisme, skel baseret på religiøst tilhørsforhold) og 3) *'onsuriyye* (racisme, skel baseret på etnicitet). Han viser på den måde, hvordan han tolker de forskellige lag i identitetsudvekslinger og mærkater. Flere beskriver, hvordan deres nabolag bestod af mange forskellige religiøse sekter, der levede i fred side om side, mens ægteskaber mellem sekterne var sjældne. Denne levevis beskrives som udtryk for, at religion var underordnet i Syrien, men alligevel var konnoteret med en bestemt klasse eller rang. Den unge kristne beskriver, hvordan hans religiøse identitet i Syrien var stærkt knyttet til det at være kristen, hvor den i Berlin spiller en langt mindre rolle, og at han ikke er bange for at udtrykke, at han mest af alt identificerer sig som ateist.

Religion eller sekteriske tilhørsforhold er dog stadig tabubelagt, men som på verdensplan ser man det multikulturelles kollaps som fx i USA: Racer findes, og diskussion af race er genopstået. Derfor har konflikten sprunget en boble, hvor det sekteriske blev et spørgsmål om overlevelse, at beskytte sin egen gruppe og udvise loyalitet eller det modsatte over for den sekt, man er født ind i. Der er forskel på, hvilken religion man er født ind i, og den, man genfødes i. Denne religionens genfødsel i syrisk sammenhæng, og genfødsel i Europa, betyder flere ting: Den første, og negative, er, at man ser politiske og religiøse alliancer, der udkæmper væbnet krig med religion som motivation. Den anden, på både meso- og mikroniveau, er, at tabuet løftes en lille smule: Man behøver ikke være helt så bange for at tale om det.

Politisk ideologi frem for religiøs identitet

Religiøs identitet placeres ikke i forgrunden i min gruppe af primært venstreorienterede oppositionsfolk, men derimod den politisk ideologi om frihed. En mand med kristen familiebag-

grund siger: “Ja, jeg er ateist, men min politiske identitet i Syrien vil altid være kristen.” Han beskriver desuden en nuværende konflikt med sin far, som støtter al-Assad, fordi det var bedre, som det var før. Politik er i centrum her og i mindre grad religion.

En interessant ting omkring identitet er styrkeforholdet mellem det nationalistiske, det sekteriske og det etniske. En ældre kvinde, som bor i Berlin og har drusisk baggrund, beskriver det således:

Regimet forsøgte at forsvare sig mod, hvad der skete foran verden. De måtte skabe en ubestridelig fortælling om, at Syrien er rig på variationer i religioner, sekter, modstand, og tidligere i historien levede Syrien med alle disse variationer. Hvad de gjorde i Houla-massakren, mænd fra en bestemt sekt dræbte folk fra en anden sekt. De gjorde det samme på andre områder. Dette er forsvar fra en sekt mod en anden, fordi regimet havde brug for det. Og på denne måde var regimet i stand til at vise verden en historie, der foregik i Syrien, er en sekterisk krig, men det er dem, der gjorde det. Fra begyndelsen erklærede de, at det, der skete, ikke var nogen revolution.

En ung kvinderettighedsforkæmper, bosat i Berlin, af alawittisk herkomst beskriver, at den første demonstration i Homs, som hun deltog i, var fantastisk, men at det sekteriske hurtigt blev synligt:

Det var så svært, da stanken af sekterisme kom til Homs. Ikke på grund af folket. Fra selve systemet. De skabte det. Men jeg kom nu i tanke om et vigtigt punkt, så lad os gå tilbage til at tale om frihed. Vi som folk i Mellemøsten har siden 50'erne opfordret til frihed fra regeringen, lederen, men vi forstår ikke alle aspekter af frihed i alle dens variationer med personlige rettigheder. Især hvad der har med kvinder at gøre. Et af resultaterne af revolutionen har været, vi siger “frihed frihed”, men hvis vi går tilbage til kvindens frihed, er der ingen frihed. For de syriske kvinder er det modsat, efter revolutionen var de det største offer. Offeret for regimet, i fængslerne, og hvad der er sket i Raqqa og Deir Ezzor under ledelse af Daesh og andre islamiske grupper. Hvor er friheden?

Den er væk. Men som jeg fortalte dig, bevidstheden og ideen forbliver, men der er en stor forskel på frihed fra en leder og den personlige frihed. Vi må forstå det.

Den unge kvindes udtalelse viser to ting: Den ene er, at hun går væk fra at tale om det sekteriske for at vende tilbage til det politiske og mere konkret forståelsen af frihed. Den anden ting er, hvordan også hun forstår det sekteriske som noget, styret har skabt.

Den religiøse identitet er tæt forbundet med historie og fælles erfaringer, ligesom det også i høj grad er meget individuelt og lokalt. En mand i Berlin, med drusisk baggrund, forklarer, hvordan han i højere grad identificerer sig med palæstinenserne i Syrien, frem for hvad man kalder syrsersyrere (*suri suri*). Han har gennemlevet, som han siger, en israelsk besættelse i sit lokalområde i Golan, han har i mange år ikke kunnet besøge sin familie grundet besættelsen. Han identificerer sig ikke i dag som druser, men mere med en tidligere kommunist og sidenhen som sekulær intellektuel i oppositionen. Den nationalistiske tilgang kommer dog måske mere i spil, når folk flytter. En palæstinensisk mand fra Yarmouk, bosat i København, fortæller, hvordan han først rigtig følte sig fra Syrien, da han forlod landet. Mens hans var der, var han palæstinenser og endda mere specifikt "yarmoukgenser" (*yarmouki*), da han ikke altid følte stort tilhørsforhold med palæstinensere fra andre områder i Syrien. Der findes også flere ydre identitetsmarkører, som hvor man boede, hvordan man praktiserede sin religion, hvordan man gik klædt og også folks dialekt på arabisk. Alle eksempler på identitetsmarkører, som kan formes, udtrykkes, undertrykkes eller på andre måder tilpasses forskellige sammenhænge. For eksempel, har den alawittiske dialekt et meget særegent udtryk, og alawitterne, jeg har talt med, har så at sige taget dialekten af, ændret deres udtale og ordvalg, så den ikke har kunnet spores først i samtalen. Nogle af alawitterne har aldrig italesat deres tilhørsforhold direkte, men det er kendt, at de har alawittisk baggrund. Et eksempel på en observation af den sproglige markør er en sunnimuslimsk kvinde fra Malmø, der beskriver sit arbejde i opstandens start, og hvordan det sekteriske kom til udtryk:

Vi smuglede medicin, og vi havde en alawit-kvinde med os i bilen. Vi passerede Umayyade-pladsen. Der var en politimand. Hvis han havde åbnet bagagerummet og set, hvad vi havde, ville han have dræbt os med det samme.

Hun talte med ham på Alawi-dialekt (qa, qa, qa). Og hvad skete der så? Vi lo og gik fri, fordi vi havde en alawit med os. De forsøgte at få folk til at frygte os, *ahl al-sunna*.

Konklusion

At tale om religion i syrisk kontekst er på mange måder et sprængfarligt emne. Det har også vist sig at være noget, folk helst selv vil udtrykke eller undertrykke. Faktisk ser de fleste stadig opstanden som en revolution, et illegitimt styre mod en blødende civilbefolkning. I den forstand er det ikke så relevant at tale om sekteriske tilhørsforhold, men der er stadig nye dynamikker på spil: at det er acceptabelt at tale om, at man ikke nødvendigvis identificerer sig med den religion, man er født ind i? Er det moralsk forsvarligt at tale om sekteriske forskelle, når linjerne i landet har været så hårdt optrukne? Og kan man i kampen mod sekterisme faktisk være ikkesekterisk? Det er også relevant at tale om opgøret med sekterismen og udfordre folks forståelser af sekularisme. Flere har pointeret, hvordan deres selvopfattelse og identitet har ændret sig både over tid og sted. Hvordan de taler om det, hvordan de bliver mere bevidste i deres valg omkring de religiøse markører. På begge sider i konflikten, ser man diskursive praksisser, der benægter, at der er tale om en sekterisk borgerkrig; dog nævnes, at den anden part har skabt et sekterisk narrativ. Oppositionsfolk mener, at segregering fandtes og findes, men at styret har skabt og ekspliciteret de sekteriske skel. Der tales stadig om en revolution, om et samlet folk mod et illegitimt styre. Det sekteriske spørgsmål er blevet et spørgsmål om overlevelse for dem i Syrien, hvor det blandes med "fantasies of multisectionarian accomodation" (Wedeen 2019, 14).

Syrere i Europa forholder sig også til spørgsmålet, og frygten for at italesætte tilhørsforhold rækker ud over Syriens grænser. Det viser, at der er tale om en dyb social konstruktion, som det vil tage lang tid at ændre. At emner relateret til sekteriske spørgsmål tages op i medier, som vist med programmerne på radio Souriali, og i narrativet omkring Abdel Baset al-Sarout, demonstrerer dog, at der findes en villighed og et mod til at belyse de politiske hændelser og samtidig en begyndende nedbrydelse af et årelangt tabu. Om denne proces er resultat af, at menneskene ikke længere befinder sig i Syrien, er svært at stadfæste,

men artiklen har vist, hvordan de reflekterer over deres religiøse identitet eller endda tør forkaste den helt, da det for dem ikke længere er et spørgsmål om sikkerhed, men om de sociale stigma, som repræsenteres af ens tilhørsforhold. Det sekteriske spørgsmål forflyttes, men fylder stadig i syreres hverdagsliv, i deres interaktioner med hinanden både ved internalisering af sekterisk identitet og ved mere eksplicit at italesætte det både offline og online.

Fond

Denne artikel er en del af forskningsprojektet “Mediatized Diaspora – Contentious Politics Among Arab Media Users in Europe”, som er finansieret af Danmarks Frie Forskningsfond, bevillingsnummer: ID 8018-00038B.

Abstract

This article examines how the understanding and articulation of religious affiliations are expressed in the context of the conflict in Syria. The conflict in the country has increased sectarian divisions, and the article highlights how some Syrians view their religious identity as having evolved over time and space, both in relation to the developments of the conflict and after the physical move to Europe. The article is based on interviews and participant observation with revolutionary Syrians in Denmark, Sweden, and Germany, which have been collected over the past two years. The purpose is to illustrate religion from the Syrians' own perspective, which is clearly influenced by interactions with media content. Media are important actors in the conflict that both mediate and shape the understandings of the development and functions as a space of debate. The interlocutors point out how politics and religion are mixed and how religion is instrumentalized in the struggle over narratives. To a lesser extent, the Syrian state narrative in the media is highlighted, as it is an important component which mirrors the political leadership. The interlocutors refer to state media as the founders of the deepening divides across sects and view themselves as agents of anti-sectarianism. The article shows how Syrians talk about and experience their religious identity in their “new” everyday life, in

their new local context and, not least, how they relate to the debate about the conflict and the competing narratives in the media.

Litteratur

- Al-Jazeera Mubasher. 2013. 0:00 / 56:31. خطاب الرئيس السوري بشار الأسد: <https://www.youtube.com/watch?v=giOfde4a8Ww> (tilgået 29.02.2020).
- Bartolomei, Enrico. 2018. "Sectarianism and the Battle of Narratives in The Context of the Syrian Uprising." In Raymond Hinnebusch & Omar Imady (eds.): *The Syrian Uprising: Domestic Origins and Early Trajectory*. London og New York: Routledge.
- Batuta, Hanna. 1999. *Syria's Peasantry, the Descendants of Its Lesser Rural Notables, and Their Politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Brubaker, Rogers; Loveman, Mara; Stamatov, Peter (eds). 2005. *Ethnicity as Cognition*. Los Angeles: University of California.
- Della Ratta, Donatella. 2017. "The Unbearable Lightness of the Image: Unfinished Thoughts on Filming in Contemporary Syria." *Middle East Journal of Culture and Communication* 10: 109-132.
- Farouk-Alli, Aslam. 2014. "Sectarianism in Alawi Syria: Exploring the Paradoxes of Politics and Religion." *Journal of Muslim Minority Affairs* 34(3): 207-226.
- Fibiger, Thomas. 2018. "Sectarian Non-Entrepreneurs: The Experience of Everyday Sectarianism in Bahrain and Kuwait." *Middle East Critique* 2018: 303-316.
- Georgiou, Myria. 2013. "Diaspora in the Digital Era: Minorities and Media Representation." *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 12(4): 80-99.
- Goldsmith, Leon. 2018. "Syria's Alawis: Structure, perception and agency in the Syrian security dilemma." In Raymond Hinnebusch & Omar Imady (eds): *The Syrian Uprising: Domestic Origins and Early Trajectory*. London & New York: Routledge.
- Gubser, Peter. 1979. "Minorities in power: Alawites of Syria." In R.D McLaurin (ed): *The Political Role of Minority Groups in the Middle East*. New York: Praeger.
- Gunning, Jeroen & Richard Jackson. 2011. "What's so 'religious' about 'religious terrorism'?" *Critical Studies on Terrorism* 4(3): 369-388.
- Haddad, Bassam. 2012a. "Syria's Stalemate: The Limits of Regime Resilience." *Middle East Policy* 19(1): 85-95.
- Haddad, Bassam. 2012(b). "Syria, the Arab uprisings, and the political economy of authoritarian resilience." *Interface* 4(1): 113-130.
- Haddad, Bassam. 2011. "The Political Economy of Syria: Realities and Challenges". *Middle East Policy* 18(2): 46-61.
- Hinnebusch, Raymond. 2016. "The Sectarian Revolution of the Middle East." *R/evolutions: Global Trends & Regional Issues* 4(1): 120-152.
- Ismail, Salwa. 2018. *The Rule of Violence: Subjectivity, Memory and Government in Syria*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Khatib, Lina. 2011. *Islamic Revivalism in Syria: The rise and*

- fall of Ba'thist Secularism*. New York: Routledge.
- Khudr. 2012. "The Alawi Dilemma – Revisited." Syria Comment via Joshua Landis' hjemmeside. <http://www.joshualandis.com/blog/?p=10437> (tilgået 03.07.20).
- Lynch, March, Deen Freelon & Sean Aday. 2015. "Online Fragmentation in Wartime: A Longitudinal Analysis of Tweets about Syria, 2011-2013." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 659(1): 166-179.
- Makdisi, Ussama. 2008. "Moving beyond orientalist fantasy, sectarian polemic and nationalist denial." *International Journal of Middle East Studies* 40: 559-560.
- Mabon, Simon. 2020. "Four Questions about De-sectarianization." *The Review of Faith & International Affairs* 18(1): 1-11.
- Moore, Shaun. 2012. *Media, Place and Mobility*. New York: Palgrave Macmillan.
- Moss, Dana M. 2018. "The ties that bind: Internet communication technologies, networked authoritarianism, and 'voice' in the Syrian diaspora." *Globalizations* 15(2): 265-282.
- Nucho, Joanne Randa. 2016. *Everyday Sectarianism in Urban Lebanon: Infrastructures, Public Services, and Power*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Phillips, Christopher. 2015. "Sectarianism and conflict in Syria." *Third World Quarterly* 36(2): 357-376.
- Pinto, Paulo G. 2011. "Oh Syria, God Protects You': Islam as Cultural Idiom under Bashar al Asad." *Middle East Critique* 20(2): 189-205.
- Perthes, Volker. 2004. *Arab Elites: Negotiating the Politics of Change*. Boulder: Lynne Rienner Publisher.
- El-Qardaway. 2013. 0:00-1:13:46. خطبة الجمعة للدكتور القرضاوي <https://www.youtube.com/watch?v=QLHXSWCar78> (tilgået 24.03.20).
- Rugh, William. 2004. *Arab Mass Media, USA*: Praeger Publishers.
- Sakr, Naomi. 2007. *Arab Media and political renewal: community, legitimacy and public life*. London: I.B Tauris.
- Schmoller, Andreas. 2016. "Now My Life in Syria Is Finished": Case Studies on Religious Identity and Sectarianism in Narratives of Syrian Christian Refugees in Austria." *Islam and Christian-Muslim Relations* 27(4): 419-437.
- Sheikh, Mona Kanwal. 2012. "How does religion matter? Pathways to religion in International Relations." *Review of International Studies* 38: 365-392.
- SouriaLi. 2019. صاروخ باليستي عابر للقارات، 05.11. <http://souriali.net/?p=35048> (tilgået 23.03.2020).
9102. إنساني، وطني، قومي... - من سيرة لسيرة 17.08: <https://soundcloud.com/souriali/224a> (tilgået 23.03.20).
5102. من سيرة لسيرة 2 - هل أنت طائفي؟. 29.01: <https://soundcloud.com/souriali/mss002-280115> (tilgået 20.03.2020).
- YouTube, SyriaLiveLong. 2011. خطاب القائد الخالد حافظ الأسد بعد أحداث حماه <https://www.youtube.com/watch?v=VyITfGcj200> (tilgået 29.02.20).
- Syria TV. 2019. عيد الباسط الساروت. أسطورة شعبية أم قائد ثوري 16.06. <https://www.youtube.com/watch?v=eD6xEJZL05A> (11:42) (stilgået 01.04.20).
- Talhamy, Yvette. 2010. "The Fatwas and the Nusayri/Alawis of Syria." *Middle Eastern Studies* 46(2): 175-194.
- UNHCR. 2020. "Syria Emergency." <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> (tilgået 01.03.2020).
- Valbjørn, Morten. 2020. "Countering Sectarianism: The Many Paths, Promises, and Pitfalls of De-sectarianization." *The Review of Faith & International Affairs* 18(1): 12-22.
- Valbjørn, Morten. 2019. "Shia-sunnisekterisme til debat i et nyt Mellemøsten." *Tidsskrift for Islamforskning* 13(1): 8-34.
- Van Dam, Nikolaos. 2011. *The Struggle for Power in Syria: Politics and Society under Asad and the Ba'ath Party*. London: I.B Tauris.
- Wedeen, Lisa. 2019. *Authoritarian Apprehensions: Ideology, Judgment and Mourning in Syria*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Wedeen, Lisa. 1999. *Ambiguities of Domination*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Wehr, Hans. 1979. *The Hans Wehr Dictionary of Modern Standard Arabic* (4th ed.). Edited by J. M Cowan. Californien: Snowball Publishing.
- Wessels, Joshka (2015). "The Role of Video Recordings in the Collective Memory of the Syrian Uprising." In Søren Schmidt & Bjørn Møller (eds). *Konflikten i Syrien: årsager, konsekvenser og handlemuligheder*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Yonus, Zenia. 2020. "Ambiguous belonging: Media practices among Syrians in Denmark." *Journal of Arab Media and Muslim Research* 13(1): 105-122.
- Zaman al-Wasl. 2019. YouTube, 21.01. وثائقي: عيد الباسط... حارس الثورة السورية <https://www.youtube.com/>

watch?v=Z59efhOHQQo (3:15)
(tilgået 01.04.20).

Zarras, Konstantinos. "The Regional Sectarian War and Syria." In Raymond Hinnebusch & Adham Saouli (eds). *The War for Syria: Regional and International Dimensions of the Syrian Uprising*, pp. 50-58. Abingdon: Routledge.

Zecca, Valentina. 2018. "The Ṭā'ifiyah or Sectarianism in Syria: Theoretical Considerations and Historical Overview." *Oriente Moderno* 98: 33-51.

Zubaida, Sami. 2014. "Sectarian Dimensions." *Middle East Journal* 68(2): 318-322.